

Voorlichting voor, matching aan en begeleiding vanaf de poort

Betoog van het ISO over studievoorlichting.

Ruim dertig procent van de Nederlandse jongeren die direct na het voortgezet onderwijs aan een opleiding in het hoger onderwijs begint, maakt deze opleiding niet af. Deze uitval vormt een groot maatschappelijk probleem, dat zowel de student, als de instelling, als de overheid raakt. Een groot deel van deze problematiek is echter te voorkomen door voldoende studie- en loopbaanvoorlichting. Dit betoog is een oproep voor eerlijkere en transparantere voorlichting vanuit de instellingen, met opleidingsnamen die correct geregistreerd zijn en de lading dekken. Ook is het een pleidooi tot uitbreiding van de database van Studiekeuze123.nl en aansluiting bij het Duitse CHE-systeem om de keuze voor de toekomstige student transparanter, eerlijker en meer vergelijkend te maken, ook in een internationale context. Tenslotte pleiten we voor verbetering van de studiebegeleiding in de bachelorfase, omdat de keuze met een bachelor te starten slechts de eerste is in een lange reeks keuzes die studenten moeten maken voor de invulling van hun studie-loopbaan.

Wat te doen met uitval?

Uitval is voor de student vervelend omdat hij ofwel een nieuwe opleiding moet beginnen ofwel in zijn geheel geen opleiding in het hoger onderwijs afrond. In het eerste geval kost het hem tijd als geld kost en heeft het invloed op zijn sociaal leven. Wanneer hij zelfs überhaupt geen opleiding in het hoger onderwijs afrond zijn zijn carrièreperspectieven sterk verkleint. Voor de instelling is de uitval een probleem, omdat zij daardoor weinig rendement haalt uit de inspanning die zij voor deze student heeft verricht. Liever zou zij haar inspanning beloond zien met een diploma en bijbehorende financiering. Voor de overheid is uitval ook een groot probleem. Zij heeft een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft jegens de student die uitvalt wanneer deze in de bijstand terechtkomt en zij heeft een verantwoordelijkheid voor de doelmatige besteding van belastinggeld. De omvang van het probleem van de uitval vraagt om een aanpak vanuit diverse invalshoeken. Verbetering van studievoorlichting tijdens verschillende fasen van het keuzeproces kan een grote bijdrage leveren aan het bestrijden van uitval.

Het grootste deel van de uitval vindt plaats in de eerste periode van de bachelorfase, maar is vaak het gevolg van eerdere verkeerde keuzes. Voor een groot deel komt deze uitval voort uit het feit dat de student onvoldoende gemotiveerd is voor zijn studie of over onvoldoende specifieke capaciteiten beschikt om zijn studie met goed gevolg af te ronden. Om dit te voorkomen is het van groot belang dat een student helder voor ogen heeft wat hij gaat studeren en waarom hij dat gaat studeren. De student moet zelf realiseren of zijn capaciteiten en motivatie passen bij de gekozen opleiding, zodat hij zichzelf selecteert. De keuze hiervoor moet bij de student liggen. Daar heeft hij natuurlijk informatie van de instelling voor nodig.

Om de vraag "wat ga ik studeren?" goed te kunnen beantwoorden, moet de student een correct beeld hebben van de inhoud en kwaliteit van een opleiding en van de mate waarin zijn eigen capaciteiten daarop aansluiten. Wanneer deze aansluiting optimaal is, zal de student in ieder geval niet meer uitvallen omdat hij de opleiding simpelweg niet aan blijft te kunnen. De wijze waarop de aankomende student leert reflecteren op eigen mogelijkheden en onmogelijkheden en de toetsing daarvan, is iets wat op de middelbare school moet gebeuren en zullen we derhalve hier buiten beschouwing laten. In het kader van studiebegeleiding zullen we hier in een latere fase wel verder op in gaan. De hogescholen en universiteiten moeten juiste, transparante en volledige informatie aanbieden over hun opleidingen.

Het is belangrijk dat de student in zijn keuzeproces en gedurende zijn studie de vraag "waarom deze

studie?" steeds helder kan beantwoorden. De motieven voor studenten om een studie te volgen zijn echter zeer divers. Wanneer de student het idee heeft dat hij niet zozeer voor zichzelf studeert, maar door een ander gestelde doelen nastreeft, zal dat een negatief effect hebben op zijn motivatie. Daarom is het van belang binnen de opleiding een persoonlijke benadering te kiezen. Instellingen kunnen de informatie leveren en de ervaringen faciliteren die studenten nodig hebben om gemotiveerd te raken en te blijven voor hun studie. Door informatie te leveren over de arbeidsmarktpositie van alumni, het salaris dat een student na zijn opleiding verdient of te laten zien bij welke bedrijven, instellingen of onderzoeksinstituten afgestudeerden terecht kunnen komen, zijn dit soort motivaties van studenten te ondersteunen. Iedere student in Nederland moet bij aanvang van zijn studie weten waar hij aan begint en waarom hij daaraan begint, en tijdens zijn studie weten waar hij mee bezig is en waarom hij daarmee bezig.

Voor we zover zijn moet er echter nog een hoop gebeuren. Wanneer instellingen er in hun voorlichting echter steeds aan denken dat het de twee vragen "wat ga ik studeren?" en "waarom deze studie?" zijn die er op de langere termijn voor de student echt toe doen dan zijn we al een heel stuk verder en zal er een positief effect zijn op de uitvalspercentages. Om een eerste stap te zetten willen we drie prioriteiten voor de komende tijd formuleren waaraan mijns inziens gewerkt moet worden in het hoger onderwijs om de uitval tegen te gaan.

Voorlichting voor de poort: stop de wildgroei en marketing van fancy opleidingen

Het aantal opleidingen in het hoger onderwijs is de laatste jaren sterk toegenomen. Ook worden er op creatieve wijze afstudeerrichtingen binnen opleidingen even snel gecreëerd als beëindigd. De namen van de opleidingen worden steeds minder herkenbaar en vaak wordt er voor afstudeerrichtingen, met zo mogelijk nog mooiere namen dan die van de opleidingen zelf, agressief marketing bedreven. Hogescholen en universiteiten (laatste met name wat betreft masteropleidingen) lijken mee te willen gaan in de hypes van de studiekezers. Het kiezen van een studie is echter heel wat anders dan het kiezen van leuke kleren. De huidige voorlichtingscampagnes van de instellingen suggereren anders. Dat is een belediging voor de studiekezers, die goed beseffen dat zij niet slechts op algemene indrukken moeten kiezen. Creatieve naamgeving en flashy folders met maar zeer minimale informatie over de daadwerkelijke inhoud van de opleiding hinderen de aankomend student op dit moment vaker dan dat zij hem helpen.

Naast het feit dat er vaak onduidelijkheid bestaat rondom de naam, de status en de inhoud van de aangeboden opleidingen of varianten daarop, weet een aankomend student vaak niet wat hij nu precies voor diploma krijgt. Op het diploma moet namelijk de naam staan zoals deze in het CROHO is opgenomen. Dit is bij de meeste studenten onbekend. Ze verwachten dezelfde opleidingsnaam op hun diploma terug te zien als de naam die in de wervingscampagne gebruikt wordt. Instellingen kunnen hier niet helder genoeg in zijn en zouden wat mij betreft slechts mogen adverteren met de officiële CROHO namen. Als ze binnen de opleidingen nog varianten, afstudeerrichtingen of vergelijkbare trajecten hebben dan kunnen zij dat ondergeschikt weergeven. Wellicht is de procedure voor het aanbrengen van wijzigingen in het CROHO op dit moment een motief om constructies van opleidingsvarianten en afstudeerrichtingen te prefereren boven de koninklijke weg van afzonderlijke registratie met correcte naamgeving. Als dat het probleem is dan dient de discussie daarover gevoerd te worden, in plaats van dat deze door marketingtechnieken omzeild wordt.

Op dit moment is de wijze waarop diverse opleidingsonderdelen als opleidingen met creatieve ongeregistreerde namen worden geadverteerd sterk misleidend voor aankomende studenten. Hier zou wat het ISO betreft hard tegen opgetreden moeten worden. We kunnen in Nederland trots zijn op ons hoger onderwijs en zeker niet in de laatste plaats op onze meer klassieke opleidingen. Hogescholen en universiteiten hebben die creatieve naamgeving en marketing helemaal niet nodig als zij goed over het

voetlicht weten te brengen hoe hoog het niveau, hoe sterk de inhoud en hoe goed hun kwaliteit nu echt is. Als Nederland moeten we ook laten zien hoe sterk de internationale arbeidsmarktpositie van onze afgestudeerden is. Wanneer we dit doen wordt misleidende marketing overbodig. Hogescholen en universiteiten zouden zich dus moeten focussen op het aantoonbaar maken waarom hun opleiding meerwaarde biedt boven andere opleidingen in het hoger onderwijs en niet op het marketingtechnisch zo voordelig mogelijk presenteren van hun opleidingen. Die oproep doen wij hier aan hen.

Matching aan de poort: transparante en vergelijkende studiekeuze-informatie.

Eind mei jongstleden hebben de koepelorganisaties in het hoger onderwijs de bestuurlijke afspraak Studiekeuze123 getekend. Samen met VSNU, HBO-raad, PAEPON en LSVb, hebben wij ons er in een Bestuurlijk Samenwerkingsverband aan gecommitteerd om van de website studiekeuze123.nl en de daaraan ten grondslag liggende database dé publieke voorziening te maken voor het hoger onderwijs. Alle partijen erkennen daarin het toegenomen belang van een goede studiekeuze vanuit maatschappelijk perspectief, het perspectief van de instellingen en het perspectief van de studenten. Transparantie en matching van student en opleiding zijn daarbij de hoofdpunten van de publieke taak die het Bestuurlijk Samenwerkingsverband vorm gaat geven. Ook wordt daarin uitgesproken dat het vanuit het oogpunt van internationalisering wenselijk is met name de database verder uit te werken om op middellange termijn aansluiting te kunnen vinden bij een internationaal systeem zoals het Duitse CHE-systeem. Aan de website is recent al behoorlijk veel aandacht besteed. De nadruk ligt wat het ISO betreft op dat punt nu vooral op promotie van de website, zodat 2008 de geambieerde 50% van de aankomende en huidige studenten bij het maken van een studiekeuze de website direct of indirect raadpleegt. De ambitie is groot, dus een grote inspanning is geboden om deze te realiseren.

In het bestuurlijk samenwerkingsverband dient er met name nog een hoop werk gemaakt te worden van de ontwikkeling van de database, mede georiënteerd op de aansluiting bij het CHE. De ontwikkeling van deze database gaat op dit moment wat ons betreft te langzaam. Een hoop zaken in de database dienen nog verder uitgewerkt te worden. Zo moet er bijvoorbeeld nog een goede maat worden gevonden voor begeleidingsintensiteit, kwaliteit van docenten en internationale oriëntatie. Ook moet er nog gewerkt worden aan het goed weergeven van de doorstroommogelijkheden en de inrichting van het onderwijsprogramma en moeten de bevindingen van de NVAO en de gegevens over onderzoek toegevoegd worden. Daarnaast vinden wij het erg belangrijk dat er gekeken wordt naar oordelen uit het werkveld en de beroepspraktijk, en dat er alumni-oordelen aan de database worden toegevoegd. Al met al een behoorlijke klus nog, waarvoor alle bestuurlijke partijen, maar ook de afzonderlijke hogescholen en universiteiten, belang, noodzaak en urgentie moeten blijven voelen.

Het systeem dat internationaal op dit moment het meest gewaardeerd wordt om zijn methodologie en gebruiksvriendelijkheid is het Duitse CHE-systeem. Willen we als Nederland een vooraanstaande rol spelen in het bepalen van het systeem van internationale benchmarking dan is het van groot belang dat we niet te lang wachten om hier aansluiting bij te vinden. In een project van CHEPS, CWTS, VSNU en het Vlaamse Ministerie van Onderwijs is begonnen aan een pilot om de condities voor een toekomstig arrangement wat betreft toetreding tot CHE te kunnen afleiden. Het is van belang om na dit pilotproject met alle partijen in het hoger onderwijs te kijken hoe we dit internationale studiekeuze-instrument en deze internationale benchmark vorm kunnen geven. Hierbij gaat het nadrukkelijk niet om een systeem dat in de plaats moet komen van Studiekeuze123, maar wat hier complementair aan is. Voor de Nederlandse studenten die in Nederland willen blijven studeren moet de studiekeuze-informatie in het Nederlands via Studiekeuze123 aangeboden blijven worden, maar we moeten onze ogen zeker niet sluiten voor hoe we de Europese hoger onderwijsruimte als geheel transparanter kunnen maken. Uiteraard moeten dan ook de kleine opleidingen,

die nu in het CHE-systeem ontbreken, worden meegenomen.

Wij pleiten dus sterk voor een oriëntatie richting CHE, zonder daarbij Studiekeuze123 uit het oog te verliezen. Discussies over de wijze waarop het onderscheid tussen het Nederlandse hbo en wo internationaal juist wel of niet moet worden gepresenteerd en discussies over typologieën van instellingen of opleidingen moeten daarbij niet worden geschuwd. Hoewel er nogal wat huiverigheid bestaat om hierover het gesprek te voeren zal het hoe dan ook nodig zijn om daarbij ook weer te spreken over zaken als titulatuur en de oriëntatie van ons onderzoek. Om ons als Nederland niet te isoleren zullen we hoe dan ook moeten nadenken hoe we dit soort zaken beter in een internationale context over het voetlicht kunnen brengen. Dit is een kans om in Europa leidend te blijven en het systeem naar onze hand te zetten. Als we nu langs de zijlijn blijven staan is de kans groot dat we ons later naar een Europees systeem moeten voegen waar we veel slechter in passen dan het systeem dat we nu mee kunnen ontwikkelen.

Begeleiding vanaf de poort: de juiste student in het juiste traject

De differentiatie in het hoger onderwijs neemt toe en moet nog verder toenemen. Studenten zijn niet hetzelfde en moeten dus ook niet allemaal hetzelfde behandeld worden. Door studenten op hun eigen niveau en oriëntatie aan te spreken zijn zij beter te motiveren. Opleidingen hebben vaak verschillende afstudeerrichtingen, minoren of keuzevakken. Om ervoor te zorgen dat studenten ook hiervoor de juiste keuzes kunnen maken, moet de voorlichting over trajecten binnen de opleiding ook door de opleiding goed geregeld zijn.

Het gelijkheidsdenken in het onderwijs is gelukkig passé, gelijke kansen en de financiële toegankelijkheid blijven wel bestaan en moeten ook koste wat het kost blijven bestaan. Hier moeten we rekening mee houden bij de differentiatie in het onderwijs. De studiekeuze van studenten is nog erg regionaal, met name wat betreft studenten die rechtstreeks vanaf de havo instromen in het hbo. Differentiatie moet daarin niet alleen tussen instellingen en opleidingen plaats vinden, maar ook daarbinnen. Honoursprogramma's, extra begeleiding voor de zwakkere student en koploop-werkgroepen juichen wij toe. Wanneer binnen de instelling iedere student met dit soort methoden beter bediend kan worden, is maatwerk en daarmee maximale talentontwikkeling van studenten al een stuk dichterbij. De doorstroming van hbo naar wo en de diversiteit aan schakelprogramma's neemt toe en ook in de masterfase zelf groeit de differentiatie tussen opleidingen de laatste jaren sterk. Het aantal researchmasters neemt toe, alsmede het aantal masters dat zichzelf bijzondere predikaten toekent als 'top', 'international', 'prestige' en wat dies meer zij. Ook hier is het belangrijk dat instellingen zich bij de voorlichting op feiten blijven baseren. Iedereen kan wel alles top noemen, maar dit krijgt pas betekenis als het hard gemaakt kan worden en wanneer er aangegeven wordt wat er dan precies top is.

Het niveau van de opleiding en de kwaliteit van de opleiding zijn zaken die los van elkaar benaderd moeten worden. Deze twee worden nog te vaak in één adem genoemd, wat geen recht doet aan de diverse manieren waarop je differentiatie in zou kunnen richten. Een opleiding die het voor elkaar krijgt al zijn studenten te laten slagen zonder aan het niveau te tornen heeft mijns inziens topkwaliteit. Opleidingen die van studenten een hoger eindniveau, verwachten kunnen kwalitatief nog steeds erg slecht zijn. Door het afnemend veld zullen studenten van deze opleidingen zeer waarschijnlijk wel als topstudenten erkend worden. Het niveau van een opleiding aanpassen kost niets, de kwaliteit van een opleiding verbeteren wel. We moeten ook opleidingen van topniveau durven maken die reguliere kwaliteit hebben. Wanneer je studenten hierover goed voorlicht, kunnen zij daarvoor zichzelf selecteren. Om alle studenten goed te kunnen bedienen, moeten we dus ook naar verschillende invullingen van differentiatie kijken. Aan de herkenning en erkenning van zowel topkwaliteit als topniveau moet de komende jaren nog hard gewerkt

worden. Tot die tijd is het vooral van belang dat instellingen eerlijk blijven en aan hun toekomstige studenten aangeven dat zij zélf het predikaat 'topmaster' aan hun opleidingen hebben verleend.

Door de veelheid aan trajecten die aan het ontstaan zijn in het hoger onderwijs houdt de behoefte aan voorlichting van de student niet op zodra hij aan zijn bachelor begint. Het is zeer van belang de student in de bachelor in het juiste traject te krijgen en hem ook goed voor te lichten over mogelijke vervolgtrajecten richting de master. Teveel studenten zijn nog te weinig bewust bezig met hoe ze hun studie inrichten met het oog op hun toekomstplannen. Studiebegeleiding kan bijdragen aan het bewust en doelgericht inrichten van een studie en een soepele doorstroming naar een vervolgopleiding of de arbeidsmarkt. Hierin dienen niet alleen studiegerelateerde activiteiten te worden betrokken, maar dient er ook gekeken te worden naar nevenactiviteiten. We moeten rekening houden met wat de student in zijn vervolgtraject tegen gaat komen en daar op inspelen wat studiebegeleiding betreft. Er moet daarom niet te conventioneel gedacht worden in termen van studieadviseurs in kantoorruimtes waarmee een student gesprekken kan voeren of boekjes over alumni-onderzoeken en werkveldcommissies kan ophalen, maar veel meer zorgen dat de student zijn toekomst echt beleeft. Hiervan zijn studie- en studentenverenigingen en andere studentenorganisaties op dit moment de beste uitvoerders. Studenten doen een groot deel van hun toekomstplannen op tijdens een excursie aan een bedrijf die door een studentenorganisatie is georganiseerd. Of ze vinden rolmodellen onder reünisten van hun vereniging. De studiebegeleiding en voorlichting van instellingen en studentenorganisaties zijn echter sterk van elkaar gescheiden. Dat is jammer. Er is veel te winnen wanneer instellingen en studenten gezamenlijk actief bezig zijn met het uitwerken van de optimale mix van activiteiten in het kader van voorlichting en studiebegeleiding.

Talent bestaat dus in vele vormen en op vele niveaus. In het rapport *Leren Excelleren* geeft het Innovatieplatform in acht dimensies van talent handvatten om verschillende talenten optimaal te ontplooiën en ontwikkelen via maatwerk en differentiatie. Wanneer differentiatie en maatwerk toenemen, moeten begeleidings- en voorlichtingsactiviteiten navenant toenemen. Hierbij dient aandacht te zijn voor alle dimensies van talent. Wanneer dit goed gebeurt, kunnen studenten op basis van voldoende informatie een bewuste en goed gefundeerde keuze voor een vervolgtraject maken. Dit proces moet al direct aan de poort van de bacheloropleiding beginnen, bij voorkeur met een motivatiebrief en een intakegesprek. Een student zal zich dan ook geen nummer meer zal voelen, maar zal merken dat hij er echt toe doet. Motivatie neemt toe bij voorlichting, begeleiding en vooral aandacht aan de poort. Selectie wordt dan automatisch zelfselectie.

Voorlichting in al zijn facetten hoog op de agenda

De kwaliteit van het gehele Nederlandse hoger onderwijs kunnen we naar een hoger niveau tillen door de juiste studenten op de juiste plaats te krijgen. Ook levert dit een efficiënter hoger onderwijsstelsel op doordat de uitval zal afnemen. Dit gaat echter niet vanzelf. Hier moeten we als studenten, instellingen én overheid gezamenlijk werk van maken. De eerste prioriteit ligt hiervoor bij de drie geschetste punten. Heldere en eerlijke voorlichting over échte opleidingen, transparante studiekeuze-informatie met een internationale oriëntatie en verbetering van de begeleiding om de gewenste differentiatie in goede banen te leiden. Het wordt echt tijd dat er breder wordt nagedacht hoe we de juiste student op de juiste plek krijgen, zodat we niet vervallen in een ideologische discussie, zoals die bijvoorbeeld in het parlement over selectie aan de poort wordt gevoerd. Bij dezen daarom een oproep aan instellingen en overheid om gezamenlijk met ons een visie te ontwikkelen op voorlichting en begeleiding rond hoger onderwijs in de hele keten. Wanneer we investeren in voorlichting en begeleiding kunnen we optimaal gebruikmaken van differentiatie en de kwaliteit in de volle breedte van het hoger onderwijs verhogen. Dat is het waard!